

ДРОЗДОВСЬКИЙ

Дмитро Ігорович –

кандидат філологічних наук,
докторант Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України
<http://orcid.org/0000-0002-2838-6086>

МИТЕЦЬ ПЛИННОГО СВІТУ

Нобелівська премія з літератури 2017 р.

5 жовтня Нобелівський комітет при Шведській королівській академії наук оголосив ім'я лауреата Нобелівської премії з літератури за 2017 рік. Ним став британський письменник японського походження Кадзуо Ішігуро. Нагороду присуджено за те, що він у своїх «повістях потужної емоційної сили відкриває безодню під нашим ілюзорним відчуттям зв'язку зі світом», – зазначено в офіційному прес-релізі, опублікованому на сайті Нобелівського комітету.

Кадзуо Ішігуро (в іншій транслітерації – Ісігуро) став лауреатом Нобелівської премії з літератури 5 жовтня 2017 р. Він – один із найяскравіших прозаїків у сучасній літературі, тож це відзначення здобуло численні позитивні відгуки у медіа та соцмережах. Відповідно до означення Нобелівського комітету, письменник «у своїх повістях потужної емоційної сили відкриває безодню під нашим ілюзорним відчуттям зв'язку зі світом». Поруч із М. Етвуд і І. Мак'юеном К. Ішігуро належить до найуспішніших сучасних авторів англomовного світу (цікаво, що усі три письменники підтримують теплі дружні стосунки і беруть участь у спільних міжнародних проектах, пов'язаних із ревізією класичної англійської літератури).

У день оголошення лауреата Нобелівської премії з літератури на сайтах провідних літературних видань світу точилися дискусії про можливого цьогорічного переможця. Найбільші ставки були за Маргарет Етвуд, яку вже сьогодні літературні критики вважають класиком канадської літератури. Інші голоси розділилися між японцем Харукі Муракамі та кенійцем Нгугі Ва Тхіонго. Один зі шведських критиків зауважив, що після спілкування з кількома членами комітету він може сказати, що цьогорічне рішення буде значно менш дражливим, ніж рішення 2016 р., коли нагороду здобув Боб Ділан. І справді, Кадзуо Ішігуро – класик сучасної британської літератури, чия творчість (наприклад, романи «Прозорий серпанок над горами», «Не відпускай мене» та ін.) уже давно включена принаймні до університетських курсів сучасної літератури Великої Британії. Етнічний японець (він народився 8 листопада 1954 р. в Нагасакі), Кадзуо Ішігуро став одним із найуспішніших письменників Великої Британії. У 1983 р. його назвали одним із «найкращих молодих британських пись-

Кадзуо Ішігуро (Kazuo Ishiguro)

менників». Він нагороджений премією Вітбред за роман «Митець плинного світу» і Букерівською премією за «Залишок дня».

К. Ішігуро став виразником мультикультуралізму в сучасній літературі світу поруч із такими авторами, як В. Найпол, С. Рушді, Т. Мо, Х. Курейші та ін. Він віртуозний прозаїк, який уміє будувати захопливу розповідь, занурюючи читача у сконструйований художній світ, подеколи романтичний і сентиментальний, а подеколи жорстокий і холодний. Його художній простір наскрізь мистецький, естетизований, поліфонічний, для розуміння психології героїв потрібно бути тонким аналітиком, який сприймає найделікатніші порухи людської душі. К. Ішігуро привчає читачів до витончених, глибоких спостережень, розвиває художній смак, його творчість — це передусім естетика, а вже потім «складні проблеми сьогодення». Прозою Ішігуро неможливо не захоплюватися, у ній знайде насолоду той, хто цінує психологізм і літературу, що розкриває людину на тлі Часу.

У будь-якому разі не можна закинути Нобелівському комітету, що творчість К. Ішігуро не актуальна, погано «зроблена», заідеологізована чи кон'юнктурна. Своїм рішенням 2017 р. комітет повернувся до «високої» літератури, яка має успіх і впливає на величезну кількість людей, що довіряють високохудожньому слову. Але цю літературу апіорі важко назвати «масовою», комерційно успішною. Її успіх —

результат діяльності університетів і фахових критиків, які у наш хисткий, несталий і мінливий час показують, що «митець плинного світу», який пише про розриви культур і пам'яті, про колективні міфи та індивідуальний біль, може дати людству більше, ніж ті, хто продукує масово перетравлювані твори з наперед відомими фіналами.

На думку Наталії Жлуктенко, багаторічної дослідниці творчості К. Ішігуро (її праці «Ноктюрни Казуо Ішігуро: транспозиція у постмодернізм», «Текстуальні стратегії роману Казуо Ішігуро “Залишок дня”», «Топос у романах Казуо Ішігуро» та ін. мають вагоме значення для розвитку англістики в Україні), «у двох ранніх романах Ішігуро — «Прозорий серпанок над горами» та «Митець плинного світу» (1986, премія Вітбред) естетична перспектива зображення світу була перейнята відчутною ностальгією за втраченим образом рідного краю, а стильові прийоми нагадували східний живопис та графіку. Однак згодом митець надав перевагу власне «англійській» топіці, принаймні так побудовано романи «Залишок дня», «Невтішні», що набули найбільшого резонансу»¹. Дія роману «Коли ми були сиротами» (2000) відбувається у Шанхаї в першій половині ХХ ст. В основі сюжету — розслідування детективом таємничого зникнення його батьків 20 років тому. Тут Ішігуро повернувся до свого улюбленого прийому блукань у минулому. Роман «Не відпускай мене» (2005) увійшов до списку 100 найкращих англійських романів, складеного американським журналом *Time*. У 2016 р. він був уперше надрукований українською у «Видавництві Старого Лева» (переклад Софії Андрухович).

Майстерність К. Ішігуро пов'язана з тим, що уся його творчість наскрізь інтермедіальна. Британського автора порівнюють із Томасом Манном через важливість музичних кодів у творчості й особливості художнього задуму, значущість тем колективної пам'яті та індивідуалізованого

¹ Жлуктенко Н.Ю. Топос у романах Казуо Ішігуро. *Літературознавчі студії*. Зб. наук. праць (відп. ред. Г.Ф. Семенюк). Вип. 26. К.: ВД Дмитра Бураго, 2010. С. 191–195. http://philology.knu.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2010_26/191_195.pdf

часу. Також письменника порівнюють із Марселем Прустом, який «винайшов» особливий різновид часу. Музичний інтертекст у Ішігуро, подібно до творів Т. Манна, приваблює, музичні екфразиси захоплюють читачів. Н. Жлуктенко наголошує на важливій ролі музичних кодів для розуміння психології та внутрішнього світу героїв у творчості К. Ішігуро. «Форми музикалізації зумовлені чинником суб'єктивізації та індивідуалізації художнього стилю»², — зазначає вона. Так, у романі «Залишок дня» (у 1989 р. здобув Букерівську премію) нестача музичних обертонів у характеристиці дворецького Стівенса «так само, як і у багатоплановій хронографії сюжету, промовиста, адже й таким чином автор опосередковано передає внутрішню «глухоту» персонажа, скутість та емотивну бідність світосприйняття “ідеального дворецького»»³. Музика ніби відтіняє травми й жахиття, що їх переживає людина, яка, потрапивши до іншого світу, змушена розчинитися, «скинути шкіру», щоб віднайти себе в ньому. Музика допомагає людині наблизитися до гармонії, якої в сучасному світі досягти неможливо.

У циклі новел «Ноктюрни» і насамперед у романі «Невтішні» (1995), який вважають найскладнішим за стилістикою та композицією і наскрізь інтертекстуальним, персонажі шукають підґрунтя в минулому, сповненому індивідуальних і колективних травм. Для творчості Ішігуро загалом характерне зіткнення індивідуальної та колективної пам'яті. Герої прагнуть індивідуалізації, самозречення і самостворення в новій системі культурних цінностей, щоправда, досягають цього далеко не всі. Поляк Ян (новела «Зірка естради») переживає зіткнення з травматичним минулим, Тібор (новела «Віолончелісти») сподівається на щасливий шанс у майбутньому. Райдер з роману «Невтішні» не здійснив задуманого, не зіграв того надзвичайного концерту, який мав би змінити

життя хоч одного з його сучасників на краще. Н. Жлуктенко зауважує, що вибиваються з цього ряду «розбитих» і «нереалізованих» персонажів герої новели «Ноктюрн» — «кінозірка Лінді Гарднер та її випадковий знайомий саксофоніст. Обидва — пацієнти клініки пластичної хірургії у Каліфорнії, ці герої порозумілися між собою, зокрема з приводу болючої для обох теми мінливості артистичної слави, яка в сучасному світі дістається недостойним»⁴.

У своїх романах К. Ішігуро показує життя сучасної людини як травму, що виникає в результаті зустрічі двох різнорівневих світів, досвідів або ідентичностей. Культура для письменника — простір розривів. Він одним із перших у літературі відтворив досвід відчуження людини від культури, феномен ідентичнісного розчинення, культурної гібридизації. Метафори болю, образи, травм наскрізні в його творчості.

К. Ішігуро вважає себе письменником світу, він доволі раціонально підходить до написання романних історій, не віддаючись плинну ірраціонального, а свідомо обираючи тих чи інших героїв, керуючись, зокрема, прагненням мультикультурності. У романі «Митець плинного світу» він так пояснює специфіку «мультикультурної» оповіді: «Особливість Оно [головного героя роману] у тому, що має створюватися враження, ніби він оповідає японською; це просто читач читає англійською. В певній мірі

² Жлуктенко Н. Ноктюрни Казуо Ішігуро: транспозиція у постмодернізм. *Літературознавчі студії*: зб. наук. праць. Вип. 39, ч. 1. К.: ВД Дмитра Бурого, 2013. С. 367–372. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

³ Там само.

⁴ Там само.

мова має бути схожою на псевдопереклад, тобто я не можу вільно її використовувати, наприклад вживати багато західних розмовних слів. Англійська має нагадувати субтитри, ніби насправді все відбувається іноземною мовою»⁵.

Замикання у просторі однієї культури немислиме для Ішігуро. Культурний ізоляціонізм травмує, а відмова від свого не означає нівеляції етнічної ідентичності, просто на якомусь етапі ти розчиняєшся в амальгамі інших культур і голосів, якими живе, наприклад, сучасний Лондон.

Дебютний роман Ішігуро «Прозорий серпанок над горами» (1982) здобув літературну премію «Winifred Holtby Memorial Prize» саме «за найкраще втілення відчуття місця». Цей факт засвідчує, наскільки велику роль у твор-

⁵ Див. Усенко О. Проблема культурного та мовного реімпорту ранніх романів Кадзуо Ішігуро в Японію. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 45. С. 255–260. http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/45/47.pdf

D.I. Drozdovskiy

Shevchenko Institute of Literature of NAS of Ukraine (Kyiv)
<http://orcid.org/0000-0002-2838-6086>

AN ARTIST OF THE FLOATING WORLD

Nobel Prize in Literature for 2017

On October 5, the Nobel Committee under the Royal Swedish Academy of Sciences announced the name of the Nobel Prize in Literature for 2017 winner — Kazuo Ishiguro, a British writer of Japanese descent. The award was given for his “novels of great emotional force”, in which he “has uncovered the abyss beneath our illusory sense of connection with the world”, — says the official press release published on the website of the Nobel Committee.

чості К. Ішігуро відіграє простір, змішування топосів, проектування їх на мультикультурну перспективу. Його герої витворюють ідентичність, що подібна до калейдоскопа. Ця ідентичність промовляє голосами різних культур, які й дають нову енергію для самопізнання і загальом для життя. Стівенс, головний герой роману «Залишок дня», — приклад взаємоперетину англійської та японської культур, які сукупно витворюють інакший тип світосприйняття.

К. Ішігуро у своїй творчості прагне органічно увібрати в себе автентичні місця англійського світу, ключові поняття, які визначають англійський спосіб життя. Проте «японськість» письменника все одно не нівелюється, вона простежується, скажімо, у назвах художніх творів. Заголовок роману «Митець плинного світу» майже повторює назву одного з найвідоміших напрямів японського мистецтва — *укійо-е* (картини плинного світу), яке оспіває примарну красу швидкоплинного світу і асоціюється з портретами гейш, акторами театру кабукі. Це підштовхує до прочитання твору як орієнталістського або псевдоорієнталістського.

Проза К. Ішігуро має свою неповторну тональність звучання, свої особливі колір і запах. Ішігуро не сплутаєш з іншими, він не типологічний, його творчість — продукт особливого симбіозу японської чуттєвості та британської (англо-саксонської) раціональності. Він «свідомий мультикультураліст» і не раз зізнавався в інтерв'ю, що хоче бути письменником глобального світу. Саме як письменник мультикультуралізму К. Ішігуро увійшов до сучасних курсів англійської літератури, які викладають у всьому світі.